

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Центру наукових досліджень
та викладання іноземних мов НАН України
к.філол.н., доцент
ЖАЛАЙ В.Я.

« 25 » червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 03 ДВА

Українська наукова мова та термінологічні студії

для аспірантів
спеціальності В11 «Філологія» Philology
за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика
Literature and linguistics
галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки
третього освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії

Київ 2025

Розробники

к.філол.н., доц. Жалай В.Я.

д.філол.н., проф. Ільченко О.М.

доктор філософії з філології, ст.н.с. Крамар Н.А.

Робочу програму затверджено Вченою радою Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ
протокол № 4 від 25 червня 2025 р.

1. Загальні відомості

Найменування показників	Характеристика дисципліни за денною формою навчання
Назва дисципліни	Українська наукова мова та термінологічні студії
Вид дисципліни	вибірковий компонент, дисципліна вибору аспіранта ВК 03 ДВА
Мова викладання, навчання та оцінювання	англійська, українська
Загальний обсяг кредитів / годин	3/90
Курс	3
Семестр	5-6
Кількість змістових модулів	3
Обсяг кредитів	3
Обсяг годин, в тому числі:	90
Лекції	10
Практичні (індивідуальні) заняття	8
Самостійна робота	72
Форма підсумкового контролю	іспит

2. Мета, завдання та очікувані результати навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни ВК 03 ДВА «Українська наукова мова та термінологічні студії» є нормативним документом, який розроблено на основі освітньо-наукової програми (далі ОНП) В11 «Філологія» Philology за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика Literature and linguistics галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки третього освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії, затвердженої Вченою радою Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ, протокол № 4 від 25.06.2025 року.

Дисципліна «Українська наукова мова та термінологічні студії» належить до важливих навчальних дисциплін за освітньо-науковим рівнем «доктор філософії». Вона покликана допомогти аспірантові глибоко усвідомити особливості українського наукового дискурсу і його основних жанрів; ефективно використовувати українську мову для отримання і поширення фахової інформації; анотувати та реферувати україномовну літературу за фахом, успішно презентувати результати власних наукових досліджень українською мовою в усній та писемній формах (тези, анотації, статті, тощо) відповідно до сучасних вимог, що висуваються до української наукової мови.

Мета: сформувати компетенції щодо володіння конвенціями україномовного наукового дискурсу у світовому глобалізованому науковому просторі, що передбачає оволодіння практичними навичками розрізнення та використання жанрового розмаїття наукового дискурсу, розуміння наукового тексту як цілісної послідовності смислових єдностей, що мають ознаки когезії та когерентності. Курс спрямовано на отримання ґрунтовних та системних знань про специфіку вживання українських загальнонаукових та фахових термінів та на випрацювання практичних навичок продукування якісного наукового тексту українською мовою на підставі усвідомлення принципів макро- та мікроструктурування наукових текстів різних жанрів, розуміння етикету української мови науки, специфіки інтертекстуальності наукового тексту та важливості запобігання плагіату.

Передумова вивчення. Попередні вимоги: аспірант повинен знати: українську та англійську мови на рівні не нижче С1; основні прийоми пошуку та аналізу наукової інформації; навички критичного мислення, основи теорії дискурсу та текстолінгвістики. Навчальна дисципліна «Українська наукова мова та термінологічні студії» базується на знаннях і навичках роботи з науковою літературою, зокрема філологічного профілю та літературою суміжних галузей знань, пошуку інформації та редагування текстів.

Завдання навчальної дисципліни ВК 03 ДВА «Українська наукова мова та термінологічні студії» полягає у формуванні та набутті таких компетентностей: загальні компетентності: ЗК: 2, 4, 5, 9, 10, 12 (відповідно до переліку загальних компетентностей ОНП). Фахові компетентності: ФК 2, 4, 6-8, 11, , 17, 20, 23-26 (відповідно до переліку фахових компетентностей ОНП). Програмні результати навчання: ПРН 1.2, 1.4-1.6, 2.1-2.8, 3.1, 4.1 (відповідно до переліку програмних результатів навчання ОНП).

Фахові програмні результати навчання (вимоги до знань та вмінь):

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен

знати:

- роль української мови у сучасному мовному науковому ландшафті;
- історію становлення українського наукового дискурсу;
- особливості мови науки як лінгвокультурного феномену;
- традиції та статус-кво наукового дискурсу порівняно із загальнорозмовної (загальнонародної) мови,
- праці провідних українських та зарубіжних мовознавців у царині наукового дискурсу та термінознавства;
- специфіку жанрів та піджанрів мови науки;
- структурно-композиційні та риторичні особливості різних жанрів наукового дискурсу;

- граматичні структури та правила синтаксису, необхідні для продукування текстів українською мовою в академічній сфері,
- особливості вживання та словотвору фахових термінів своєї галузі знань та суміжних наук, а також загальнонауковий академічний вокабуляр, неологізми та мовні кліше українського наукового дискурсу,
- принципи написання наукових статей різних жанрів (передусім емпіричних та оглядових статей), укладання анотацій, написання тез конференцій, стендових доповідей тощо;
- архітектуру та принципи структурування наукового тексту, засоби його когезії та когерентості;
- принципи глибинного аналізу тексту;
- наукову фахову періодику України та видавничі стандарти;
- алгоритми перекладу наукового тексту та принципи перекодування наукової інформації зі світових мов, зокрема англійської, українською.

ВМІТИ:

- критично аналізувати наукові тексти (як власний доробок, так і праці інших учених);
- виділяти важливе й другорядне в наукових текстах;
- самостійно створювати наукові тексти різних жанрів за канонами різних жанрів та стандартами світової наукової спільноти;
- писати наукові статті різних жанрів;
- укладати анотації;
- писати тези конференцій,
- створювати стендові доповіді
- адекватно структурувати письмовий текст
- аргументовано, етикетно та стилістично досконало висловлювати власні думки та обстоювати власні погляди, вести аргументовану дискусію з іншими науковцями;
- доречно вживати українські загальнонаукові та фахові терміни, мовні кліше;
- дотримуватися видавничих стандартів наукової літератури;
- добирати фахові часописи для власних публікацій;
- перекодувати українською мовою наукову інформацію зі світових мов.

3. Тематичний план навчальної дисципліни

Навчальний матеріал дисципліни складається із 7 тем.

Курс викладається під час п'ятого та шостого семестрів третього року навчання в аспірантурі.

Тема 1. Українська мова у сучасному світовому науковому просторі.

Тема 2. Жанри та піджанри україномовного наукового дискурсу. Сміслове структурування україномовного наукового тексту.

Тема 3. Лексико-граматичні та стилістичні особливості українського наукового тексту.

Тема 4. . Культура української мови науки. Редагування наукових текстів.

Тема 5. Терміни як провідна ознака фахової мови.

Тема 6. Термінознавчі студії: традиції і сучасність.

Тема 7. Наукові терміни: унормування, міжмовна гармонізація та переклад.

4. Програма навчальної дисципліни

тема	назва теми	кількість годин		
		лекції	практичні (індивідуальні)	самостійна робота
1.	Тема 1. Українська мова у сучасному світовому науковому просторі.	1	1	10
2.	Тема 2. Жанри та піджанри україномовного наукового дискурсу. Сміслове структурування україномовного наукового тексту.	1	1	10
3.	Тема 3. Лексико-граматичні та стилістичні особливості українського наукового тексту.	4	2	30
4.	Тема 4. . Культура української мови науки. Редагування наукових текстів.	2	1	10
5.	Тема 5. Терміни як провідна ознака фахової мови.	0,5	1	5
6.	Тема 6. Термінознавчі студії: традиції і сучасність.	0,5	1	2
7.	Тема 7. Наукові терміни: унормування, міжмовна гармонізація та переклад.	1	1	5
		10	8	72
Усього		90		

5. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Українська мова у сучасному світовому науковому просторі.

- 1.1. Українська мова науки: історія, розвиток, перспективи.
- 1.2. І. Франко, М. Грушевський, В. Вернадський та інші видатні постаті про важливість української мови в галузі освіти.
- 1.3. Українознавчі й термінознавчі студії А. Ю. Кримського.
- 1.4. Шляхи подолання лінгвоциду української мови.
- 1.5. Наукова періодика в Україні: сучасні реалії.

Змістовий модуль 2.

Лексико-граматичні та стилістичні норми українського наукового дискурсу.

- 2.1. Мовні й жанрові особливості наукового стилю.
- 2.2. Співвідношення іменникових та дієслівних форм у науковому дискурсі.
- 2.3. Іменники, займенники, прикметники, дієслова, прислівники, числівники, прийменики, частки та сполучники в українській науковій мові.
- 2.4. Відокремлені члени речення. Вставні слова. Прикладка.
- 2.5. Односкладні дієслівні речення (означено-особові, неозначено-особові, безособові, узагальнено-особові, інфінітивні речення).
- 2.6. Активні та пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності.
- 2.7. Ступені порівняння прикметників та прислівників..
- 2.8. Форми передачі чужої мови в науковому дискурсі. Запобігання плагіату.
- 2.9. Семантично неподільні підмети та складені присудки. Узгодження між підметом і присудком.
- 2.10. Структура простих і складних речень (з сурядним та підрядним зв'язком).
- 2.11. Композиція писемного наукового тексту.
- 2.12. Стилiстичнi фiгури українського наукового дискурсу.
- 2.13. Сталі словосполучення та зайві слова. Милозвучність.
- 2.14. Компресія наукового тексту: анотування та реферування
- 2.15. Наукові скорочення та мовні кліше.
- 2.16. Культура української мови науки. Запозичення. Переклад і редагування наукового тексту.

Змістовий модуль 3.

Терміни як провідна ознака фахової мови.

1. Українська наукова термінологія та номенклатура.
2. Термінознавчі студії: традиції і сучасність. Здобутки українського термінознавства.
3. Поняття про термін.
 - 3.1. Мовні вимоги до термінів та номенів.
 - 3.2. Загальнонаукові терміни.
 - 3.3. Міжгалузеві терміни.
 - 3.4. Вузькоспеціальні терміни.
 - 3.5. Номени.
 - 3.6. Професіоналізми. Жаргон.
 - 3.7. Неологізми.
4. Наукові терміни: унормування, міжмовна гармонізація та переклад.

Індивідуальні заняття

Мета практичних (індивідуальних) занять - практичне закріплення питань, пов'язаних з темами лекцій та дослідженнями аспіранта.

Самостійна робота аспіранта, її зміст та обсяг

№	Зміст самостійної роботи аспіранта	Обсяг СР (годин)
	1. Опрацювання лекційного матеріалу	30
	2. Підготовка до індивідуальних (практичних) занять	42
	Усього за навчальною дисципліною	72

6. Рейтингова система оцінювання

Рейтинг аспіранта першого року зі спеціальності В11 «Філологія» Philology за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика Literature and linguistics галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки третього освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії – складається з балів, що їх отримано за:

1. Експрес-контроль – 30 балів
2. Практичні (індивідуальні) заняття та самостійна робота – 30 балів
3. Іспит – 40 балів

Заохочувальні і штрафні бали:

1. Відсутність на лекції без поважних причин - (-) 2 бали.
2. Відсутність на індивідуальних (практичних) заняттях без поважних причин (-) 2 бали.

3. Підготовка публікації до друку та/або виступу на конференції (+) 10 балів

Сума як штрафних, так і заохочувальних балів не має перевищувати 0,1R=10 балів.

Система рейтингових балів та критерії оцінювання

Експрес-контроль (30 балів) проводиться з метою перевірки якості роботи аспіранта в аудиторії та самостійної роботи в позааудиторний час за допомогою усного описування або перевірочних робіт тривалістю 10–30 хвилин або індивідуальних домашніх завдань протягом семестру, завдяки чому перевіряються набуті знання та розуміння того як матеріали курсу можна застосувати у власних дослідженнях за темою дисертаційної роботи та при підготовці публікацій за темою дисертації.

Розрахункова шкала рейтингу складає:

$$RC = 30 + 30 + 40 = 100 \text{ (балів)}.$$

Рейтинг RD аспіранта складається з рейтингу, одержаного протягом семестру з урахуванням заохочувальних і штрафних балів. Необхідною умовою допуску аспіранта до іспиту з дисципліни є позитивний рейтинг з усіх форм семестрової атестації. Аспіранти, які набрали протягом семестру менше 30 балів, зобов'язані підвищити свій рейтинг для допуску до іспиту.

Шкала оцінок

Оцінка	Визначення	Національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
ВІДМІННО	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5, 0 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
ДОБРЕ	в цілому правильна робота з певною кількістю помилок	4, 0 (добре)	$74 \leq RD \leq 89$
ЗАДОВІЛЬНО	виконання задовольняє мінімальні критерії	3,0 (задовільно)	$60 \leq RD \leq 73$
НЕЗАДОВІЛЬНО	можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD \leq 59$
НЕЗАДОВІЛЬНО	необхідний повторний курс з навчальної дисципліни	2 (незадовільно)	$RD < 35$

7. Орієнтовне коло питань на залік

1. Основні етапи становлення української мови науки.
2. Провідні дослідники українського наукового дискурсу.
3. Мовні кліше на позначення актуальності наукового дослідження.
4. Мовні кліше на позначення теоретичних питань наукового доробку.
5. Мовні кліше на позначення мети і завдання дослідження.
6. Мовні кліше на позначення матеріалів, методів та результатів дослідження.
7. Мовні кліше на позначення висновків.
8. Сучасні термінологічні студії. Прикладне термінознавство. Теорія термінографії та практика укладання галузевих словників.
9. Мережеве моделювання лексики: лінгвістична інтерпретація параметрів семантичної складності (за Е.Ф. Скороходьком).
10. Стиль якого українського науковця/науковців Вам до вподоби? Чому?
11. Практичні завдання на редагування українського наукового тексту.
12. Неологізми та їх типи (неовербви, неофрази, неоморфи, неосеми).
13. Наскільки корисним був цей курс для Вас? Аргументуйте, чому саме (чого бракувало, що сподобалося найбільше).

9. Список рекомендованих джерел

1. Багатомовний тлумачний словник-довідник мовознавчої термінології (українська, російська, англійська, французька, німецька, італійська, іспанська мови) (2020) Укл. І.О. Голубовська, В.Я.Жалай, Н.Г.Кравченко, О.В.Кругликова, Т.Г. Линник, Т.М. Миронюк, А.Ф.Пархоменко, Л.М. Рубашова; за заг. Ред.. В.Я Жалая.- К.:Логос – 391 с. ISBN 978-617-7631-30-8
2. Вакаренко О.Г. (2019).Сучасний науковий журнал: українські реалії. // Наука України у світовому інформаційному просторі. — Вип. 16. — К.: Академперіодика. — С. 9-19.
URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/162742>
3. Зацний Ю. А. (1998). Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. —Запоріжжя: Запорізький державний університет. — 431с.
5. Колоїз Ж. В. (2017). Українська наукова мова : [практикум] / Ж. В. Колоїз. — Кривий Ріг : КДПУ. — 135 с.
6. Мацько Л.І., Кравець Л.В. (2007). Культура української фахової мови: Навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія». 360 с.
7. Онуфрієнко Г.С. (2009). Науковий стиль української мови: Навчальний посібник з алгоритмічними приписами. — 2 вид., перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури. 392 с.
8. Прихода М.В. (2011). Український науковий текст: між традицією та інноваціями // Наука України у світовому інформаційному просторі. — Вип. 5. — К.: Академперіодика. — С. 143-149.
URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/31796>
9. Різун В.В. (1996). Літературне редагування: Підручник. Київ: Либідь. 240 с.
10. Селігей П.О. (2003). Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи. Київ, 2003. 292 с.
11. Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. — 627 с. ISBN 978-966-519-694-6.

12. Семеног О.М. (2010) Культура наукової української мови: Посібник. Київ: Академія. 213 с..
13. Симоненко Л.О. (2013). Українознавчі й термінознавчі студії академіка А. Ю. Кримського / Термінологічний вісник : Зб. наук. пр. — К.: ІУМ НАНУ. — Вип 2 (1). — С. 72-84.
14. . Скороходько Е. Ф. Неоніми в когнітивній та комунікативній структурі наукового тексту (на матеріалі англійської мови) // Мовознавство. – 2004. №1. С. 45-53.
15. Скороходько Е. Ф. Структура багатокomпонентних англомовних термінів // Теоретична та прикладна лінгвістика: Зб. наук. праць. – К., 2004. – Випуск 2. – С. 116-127.
16. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). – К.: Логос, 2006. – 99 с.
17. Скороходько Е. Ф. Терміни, що виражають нові знання у структурі англомовних наукових текстів // Вісник Харківського нац.. ун-ту. Іноземна філологія, 2000. – №147. – С. 235-240.